

Kinas huvudvärk

Text: [Bo Madestrand](#) Foto: **Peter Parks/scanpix** februari 7, 2012 nr 05

Världens största nation lyckas inte få tyst på sin mest obekväma konstnär. Nu visas Ai Weiweis verk för första gången i Sverige.

På 1930-talet var författaren Ai Qing en av Kinas mest upphöjda poeter. Han introducerade modernistiska författare för den kinesiska publiken och skrev dikter som hyllade landets vackra, dramatiska landskap. Men efter Mao Zedongs maktövertagande försattes Ai Qing i exil i Gobiöknen, där han dömdes till ett förnedrande straffarbete som toalettstädare.

Först efter Maos död 1976 fick Ai Qing återvända till Beijing. På sin ålders höst blev han åter en aktad röst i den kinesiska offentligheten, både som poet och som samhällskritiker. När han dog vid 86 års ålder förde han facklan vidare till sin son, som hade återvänt från New York ett par år tidigare för att ta hand om sin sjuka far. På sin dödsbädd lär Ai Qing ha sagt till honom: »Du måste komma hem och kämpa för de mänskliga rättigheterna.«

Sonens namn är Ai Weiwei. Han föddes 1957, samma år som familjen tvingades lämna Beijing, och såg sina föräldrar lida under regimens förtryck. Först när han fyllt sexton fick de återvända till huvudstaden. Men det räckte inte för Ai Weiwei. Desillusionerad och bitter på regimen som förstörde hans fars liv bestämde sig Ai Weiwei för att flytta till New York och studera konst. Till sin mor sa han att han skulle flytta »hem« – hem till friheten.

I New York såg den 24-åriga Ai Weiwei för första gången verk av konstnärer som Andy Warhol och Marcel Duchamp, och utvecklade ett eget konstnärligt språk i brytpunkten mellan urgamla kinesiska hantverkstraditioner och konceptuell samtidskonst. Samtidigt som han studerade tillbringade han mycket tid på kasinon i Atlantic City, där han blev en framgångsrik och fruktad blackjackspelare.

Men när Ai Qing insjuknade i början av 90-talet återvände alltså Ai Weiwei till Peking. Han blev en viktig figur på den lokala konstscenen, bland annat genom att publicera illegala undergroundtidningar och arrangera utställningar med unga, experimentella konstnärer. Här träffade han sin fru, konstnären Lu Qing, och fick för tre år sedan sonen Ai Lao med henne.

I dag är Ai Weiwei något av en fadersfigur inte bara i det kinesiska konstlivet, utan för alla som kämpar för mänskliga rättigheter i världens mest folkrika nation.

Förra året fick han betala ett högt pris för sitt politiska engagemang: Ai Weiwei fängslades av de kinesiska myndigheterna och var försvunnen från omvärlden i 81 dagar. Motivet sas vara en obetald skatteskuld. Kort efter frigivandet åtalades han också för pornografibrott, en anklagelse som grundades i att han poserat för en oskyldig nakenbild av fotografen Zhao Zhao.

Efter anklagelserna om skattebrott började okända människor kasta in sedlar, lindade runt frukter, över muren till hans ateljé där han satt i husarrest. Ai Weiwei blev tvungen att ta in volontärer som räknade alla pengar och skrev ut skuldbrev. Han har sagt att han blev rörd av bidragen, men planerar att betala tillbaka vartenda öre. För regimen blev det starka stödet ännu en provokation, och de har anklagat Ai Weiwei för illegal penninginsamling.

Ironiskt nog har myndigheternas hårda linje bara bidragit till att sprida Ai Weiweis budskap. När han fängslades i april 2011 blev han kanske den mest kända regimkritikern i Kina. Även människor som aldrig sett hans konst vet numera vem han är. Hans utställningar lockar en rekordpublik, som när han fyllde golvet på Tate Modern i London med hundra miljoner handgjorda solrosfrön av keramik förra året.

Nu visas hans konst i Sverige. Det är Magasin 3 i Frihamnen i Stockholm som för första gången presenterar Ai Weiweis konstnärskap för en svensk publik. Och även om Magasin 3 kan förvänta sig en stor publik, så kommer inte huvudpersonen själv att närvara vid vernissagen. Ai Weiwei har utreseförbud och får inte lämna landet förrän tidigast i juni i år.

Han får inte heller blogga eller twittra, vilket tidigare varit hans främsta sätt att kommunicera med omvärlden och sprida sina åsikter.

Däremot får han fortsätta att arbeta som konstnär och delta med sina verk i utställningar utomlands. Under hösten har delar av hans produktion visats såväl i de österrikiska städerna Bregenz och Graz som på Louisiana utanför Köpenhamn.

Utställningen på Magasin 3 består av verk från hela hans karriär, men efter händelserna förra året har intendenten Tessa Praun valt att fokusera på de senaste årens mer politiska verk:

– Sedan Ai Weiwei släpptes fri har han inte låtit sig tystas, säger Tessa Praun. Han har skrivit artiklar, gett intervjuer och börjat twittra igen. Jag tror att den internationella uppmärksamheten i väst är ett stöd och i viss mån även skyddar honom. Andra kinesiska dissidenter som inte har fått samma uppmärksamhet är försvunna eller fängslade på oklara grunder. Samtidigt går det ju inte att förutspå hur makthavarna i en ickedemokratisk stat agerar.

I sina verk har Ai Weiwei ofta kommenterat konflikten mellan uråldriga kinesiska traditioner och den framväxande kapitalismen, mellan individ och kollektiv i världens mest folkrika land.

Han arbetar gärna med traditionella hantverksmetoder, och är något av en expert på kinesiska antikviteter, främst från Ming-dynastin. I sina tidiga verk skapade han ett slags skulpturala collage, där han plockade isär möbler och andra antika föremål och satte ihop dem till nya alster.

Ett av hans mest kända verk är en serie fotografier där man ser hur han krossar en två tusen år gammal kinesisk vas mot marken – en ironisk kommentar både till den maoistiska kulturrevolutionens förakt för den traditionella kulturen och dagens själlösa slit och slängsamhälle.

Med åren har Ai Weiwei blivit alltmer djärv i sin kritik av den kinesiska regimen. Till den stora utställningen »Documenta« i tyska Kassel 2007 bjöd han in 1 001 kinesiska medborgare, som fick flyga till det främmande landet, bo i sovsalar och turista i staden. Deras närvaro blev en konkret påminnelse både om Kinas politiska och ekonomiska inflytande i västvärlden och om befolkningens begränsade möjligheter att resa och själva skapa sig en bild av omvärlden.

– Han sätter i gång många tankar om Kina som samhälle, säger Tessa Praun. Hans engagemang är så starkt att det indirekt blir en utställning om Kina också. Det är oundvikligt att komma ifrån händelserna runt hans person, men det får inte överskugga att det är ett otroligt spännande konstnärskap med en enorm visuell kraft.

Många av Ai Weiweis senare verk närmar sig medborgarjournalistiken. Efter den stora jordbävningkatastrofen i Sichuan år 2008, då tiotusentals människor miste livet, använde han sig av volontärer för att undersöka om byggfusk lett till att områdets skolor drabbades hårdare än andra byggnader. De samlade in drygt 5 000 namn på försvunna barn och ungdomar.

När misstankarna publicerades på nätet ledde det till hårda repressalier från regimen sida, och det ligger nära till hands att anta att det var en bidragande orsak till arresteringen förra våren.

Men Ai Weiwei är också en uppmärksam designer och arkitekt. Trots att han står i stark opposition till den kommunistiska regimen fick han hedersuppdraget att tillsammans med det schweiziska arkitektkontoret Herzog & De Meuron rita stadion »Fågelboet« till de olympiska spelen i Kina 2008.

– I samband med OS i Beijing ville även Shanghai få del av uppmärksamheten runt Ai Weiwei, säger Tessa Praun, så de bjöd in honom för att bygga en ateljé. Men han blev uppenbarligen för obekvä. Hösten 2010 gav myndigheterna plötsligt order om att ateljén var ett svartbygge som måste rivs. Han ordnade ett evenemang runt det. Det var då han sattes husarrest. Därefter eskalerade allting.

I filmklipp på Youtube kan man se hur Ai Weiwei utmanar myndigheterna och provocerar polisen med lika delar retorisk finess och helig ilska. Som tittare kan man undra hur han vågar, och varför han inte valt att lämna landet en gång för alla.

– Jag tror att de kinesiska myndigheterna kliar sig i huvudet, säger Tessa Praun, de vet nog inte riktigt vad de ska göra med honom. Han har haft en sorts immunitet eftersom hans far var en så hyllad kulturpersonlighet. Det har gett honom en särställning, han har fått ett spelutrymme som han har använt sig av för att kräva rättigheter som vi i väst tar för givna.

Han vill sitt land väl, och kan inte acceptera bristen på grundläggande mänskliga rättigheter. Annars hade han nog redan gått i exil.

I en intervju med tidningen Time, som nyligen nominerade Ai Weiwei till den prestigefulla utmärkelsen Årets person, kommenterar han själv sina motiv till att stanna i landet som gjort honom så mycket ont:

– Jag är rädd att jag skulle förlora kontakten med den kinesiska verkligheten annars. Det finns så många saker man kan göra här i livet, och att bli aktivist var verkligen inte mitt förstaval. Men jag känner att jag är skyldig många människor att stanna kvar och bevara kontakten. Om jag kan göra en insats, tänker jag fortsätta med det.

Magasin 3:s utställning »Ai Weiwei« visas fram till den 10 juni.

Fakta | Andra viktiga dissidenter

En som ofta nämns som »ärkedissidenten« är den sovjetiske författaren **Alexandr Solzjenitsyn**. Han skrev om Gulagarkipelagen och fick resten av världen att inse vad som pågick under Stalins styre.

Den ryska journalisten **Anna Politkovskaja** följde i hans fotspår och kritiserade den ryska regimen och kriget i Tjetjenien. Hon mördades 2006.

Den burmesiske politikern **Aung San Suu Kyi** har suttit i husarrest från och till under tjugo år, men har ändå lyckats föra ut sitt frihetsbudskap till världen.

Eritreansk-svenske journalisten **Dawit Isaac** valde att återvända till sitt hemland för att granska regimen. Han har nu suttit fängslad i tio år, vilket lett till stigande internationell uppmärksamhet.

Den italienske författaren **Roberto Saviano** vågade avslöja den mäktiga napoletanska maffian Camorra i boken »Gomorra«. Numera lever han på hemlig plats under dödshot.

Lydia Cacho är en mexikansk journalist som bitit sig fast i ämnet trafficking. Hon har avslöjat ett stort antal mäktiga mäns deltagande i pedofilnätverk och korruption, och tvingas numera bo på hemlig plats, under ständigt dödshot.

Dissident: En person med åsikter som avviker från de förhärskande eller de officiellt gällande och som aktivt motarbetar dem. En dissident stannar kvar inom det kritiserade systemet och kämpar inifrån.